

Radovi Instituta za povijest umjetnosti 34
Journal of the Institute of Art History, Zagreb

Damir Tulić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci – Odsjek za povijest umjetnosti

Nova djela Jacopa Contieria u Dalmaciji

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 2. 10. 2009. – Prihvaćen 25. 3. 2010.

UDK: 73.046.3(497.5 Dalmacija)“17“
73 Contieri, J.

Sažetak

Padovanski kipar Jacopo Contieri (Padova, 1676. – Udine, 17. listopada 1759.) zabilježen je u hrvatskoj povijesti umjetnosti kao kipar djela koje nalazimo na području sjevernog Kvarnera i istočnog dijela Istre. U članku se njegov opus proširuje nekim novim, do danas neprepoznatim radovima: kipom sv. Ivana Evanđelista u venecijanskoj crkvi San Giovanni Evangelista, kiparskom dekoracijom oltara svetog

Nikole u dominikanskoj crkvi Gospe od Milosti u Bolu na otoku Braču, skulpturama svetog Petra i svetog Ivana Evanđelista na glavnom oltaru crkve svetog Petra u Dolu na otoku Hvaru, kao i kiparskom dekoracijom glavnog oltara u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Kaštel Starom te manjom skulpturom sv. Sebastijana na stipesu oltara u franjevačkoj crkvi na splitskoj rivi.

Ključne riječi: *kiparstvo, 18. stoljeće, mramor i kamen, Jacopo Contieri, Venecija, crkva San Giovanni Evangelista, Bol na Braču, Dol na Hvaru, Kaštel Stari, Split*

Jacopo Contieri zabilježen je u hrvatskoj povijesti umjetnosti kao kipar djela koje nalazimo na području sjevernog Kvarnera i istočnog dijela Istre. U gradu Rijeci je između 1720. i 1725. godine za glavni oltar zborne crkve Marijina Uznesenja izradio mramorne kipove svetog Šimuna apostola, svete Ane, svete Margarete i svetog Antuna Padovanskog, kao i sedam kamenih andeoskih figura na trokatnojatici oltara.¹ U istom je vremenu nastala kiparska dekoracija glavnog oltara u župnoj crkvi svetog Andrije u Mošćenicama.² Njegovo je autorstvo nedavno prepoznato i na stipesu toga oltara, gdje je Contieri vješto isklesao dvije krilate andeoske glave.³ Tom mu je prilikom pripisan i stipes s dvjema andeoskim glavama i cvjetnim girlandama na oltaru Gospe od Sedam Žalosti u katedrali svetog Stjepana Pape u gradu Hvaru.⁴ Oltar je bio započet 1725.–1727. godine, kada je izveden donji dio sa stipesom i menzom do visine postamenta stupova, a dovršio ga je nešto kasnije altarist Pietro Coste. On je s hvarskim biskupom Cesarom Bonaiutiem sklopio ugovor 7. travnja 1740., obvezavši se da će zadržati postojeći stipes s andeoskim glavama i reljefnom školjkom, koju će obogatiti inkrustacijama od crvenog francuskog mramora.⁵ Hvarski stipes može se tako smatrati prvim prepoznatim djelom Jacopa Contieria na području Dalmacije.

Zahvaljujući arhivskim istraživanjima i analizama Paola Goia utvrđen je i datum kipareve smrti, koja je nastupila u Udinama 17. listopada 1759. u dobi od oko 83. godine.⁶ Taj je podatak omogućio da se vrijeme njegova rođenja pouzdanije datira oko 1676. godine. Kipar je u Udinama radio u šestom

desetljeću 18. stoljeća zajedno sa sinom Giovanniem, također kiparom. Giovanni je duže vremena radio u očevoj radionici izrađujući djela koja je potpisivao i otac Giacomo. Čini se, stoga, ispravnom hipoteza Paola Goia da su djela nastala u Veneciji i Venetu, Sloveniji i Istri Giacomova, a ona kasnija iz Friulia mahom Giovannieva.⁷

No, Contieriev venecijanski opus još nije zaključen. Tako mu se, primjerice, može pridodati kip sv. Ivana Evanđelista u mekom kamenu (*pietra tenera*) postavljen u nišu iznad lijevog bočnog oltara u venecijanskoj crkvi San Giovanni Evangelista (sl. 1.). Jednostavni kameni oltar s obiteljskim grbom dala je podignuti oko 1590. godine obitelj Badoer.⁸ U literaturi je ta skulptura atribuirana Francescu Terilliu (Feltre, 1550. – Venecija, 1630.).⁹ Međutim, skulptura svetog Ivana nastala je stoljeće kasnije te se može datirati u treće desetljeće 18. stoljeća, u doba izrazite kipareve aktivnosti u Veneciji. Zbog poroznosti kamena i prljavštine, a vjerojatno i tragova otpale polikromije, teže je donijeti precizan sud o toj maloj i nezahtjevnoj skulpturi. Upravo se na skulpturama manjih dimenzija uočavaju zbijene i nespretno izbalansirane proporcije koje nisu novost u Contierievu opusu. Kip se svetog Ivana impostacijom i drapiranjem pojednostavljenih, grublje reznih dijelova odjeće može povezati s Contierievim ljubljanskim djelima nastalim početkom trećeg desetljeća. Tako se, na primjer, uočava sličnost u nabiranju draperije na našoj skulpturi s onom na kipu svete Ane iz crkve svetog Jakova u Ljubljani. Venecijanskom svetom Ivanu bliska je i draperija na tvrđe i plosnatije klesanom kipiću istoimenoga

1. J. Contieri, *Sv. Ivan Evangelist*, oltar obitelji Badoer, crkva San Giovanni Evangelista, Venecija
J. Contieri, St John the Evangelist, altar of the Badoer family, church of San Giovanni Evangelista in Venice

2. M. Torresini, J. Contieri, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač
M. Torresini, J. Contieri, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač

sveca. Njega je kipar izradio 1726. za tabernakul venecijanske crkve San Giacomo della Giudecca, a danas se čuva u župnoj crkvi u mjestu Murlis di Zoppola.¹⁰ Treba upozoriti na Contieriev specifičan način otkrivanja kontrapostirane noge vrlo jednostavnim i ostrim izrezom tunike. Takav izrez susrećemo i na tunici svetog Šimuna na glavnom oltaru crkve Marijina Uznesenja u Rijeci te na potpisanom kipu svetog Jakova na glavnom oltaru iz istoimene crkve u Udinama. Naša skulptura fizionomijom podsjeća na kip svetog Ivana (1722.) Giovannia Bonazze iz nadžupne crkve u Candiani, ali se Contieriev *Sv. Ivan* udaljava od Bonazzina pomalo beživotnim i »praznim« izrazom lica.¹¹

Djela Jacopa Contieria, odnosno njegove radionice, susrećemo, međutim, čak na nekoliko lokaliteta u Dalmaciji, od kojih je opsegom i zahtjevnošću najznačajnija kiparska

dekoracija oltara svetog Nikole u dominikanskoj crkvi Gospe od Milosti u Bolu na otoku Braču (sl. 2.). Taj je oltar, po ugovoru potpisanom u Milni na Braču, 18. siječnja 1723. podigao venecijanski arhitekt Marco Torresini (1668.–?).¹² U sačuvanom je dokumentu do u tančine opisan i dogovoren izgled oltara kao i vrsta mramora i kamena od kojeg će biti napravljen, što su iscrpno analizirale Ivana Prijatelj Pavičić i Lovorka Čoralić.¹³ Slabije je, međutim, ostalo razjašnjeno pitanje autorstva kiparske dekoracije na Torresinievu oltaru. Ona se sastoji od dviju mramornih krilatih andeoskih glavica postavljenih bočno od središnje niše s drvenim kipom svetog Nikole i jedne mramorne andeoske glave raširenih krila smještene pod središnji dio zabata iznad tonda s golubicom Duha Svetoga (sl. 3., sl. 4.). Na raskinutim segmentima zabata dva su velika kamena anđela s rukama prekrženim na prsima

(sl. 5., sl. 6.), dok su na središnjem dijelu zabata postavljena dva *putta* što pridržavaju drveni križ (sl. 7.).¹⁴ O Torresinievim oltarima u Dalmaciji opširnije je pisao Radoslav Tomić, ispravno zaključujući da je altarist po ustaljenoj tadašnjoj praksi bio organizator radionice, a to je podrazumijevalo i nabavu skulptura za oltare preko posrednika ili kipara uzetih u »podugovor«.¹⁵ Dinamiku odnosa između altarista i kipara u »podugovoru« moguće je bolje razumjeti ako su poznate ambicije i sredstva koja su naručitelji bili spremni utrošiti. Naručitelji poput bolske bratovštine svetog Nikole sklopili bi ugovor polažući »dobru vjeru« u poštenje i ugled arhitekta, očekujući da će se on doista držati svega što je dogovoreno. Kao što je bilo gotovo uobičajeno, o imenu kipara koji će izraditi skulptorsku dekoraciju oltara u ugovoru nema ni riječi. Slično je bio formuliran i inicijalni ugovor za izgradnju oltara Imena Isusova, što su ga s altaristom Iseppeom Luccheseom sklopili dominikanci iz samostanske crkve svetog Antuna Opata u Rovigu 1705.¹⁶ On je po dogovoru i nacrtu trebao napraviti oltar od mramora s anđeoskim figurama na zabatu te je bio obavezan »sve te stvari (spomenuti majstor Iseppe) načiniti na najbolji mogući način, također vodeći računa o vrsti i šarama na kamenu, tako da u konačnici oltar bude izveden kako žele naručitelji i kako je usmeno dogovoreno«.¹⁷ I za taj je oltar mramorne skulpture anđela 1731. godine izveo Jacopo Contieri.

Najljepši i najskuplji Torresiniev oltar u Dalmaciji glavni je oltar u župnoj crkvi svetog Tome apostola u Tkonu na otoku Pašmanu. Opremljen je brojnim mramornim skulpturama nepoznatog autora iz kruga onih što su bili pod utjecajem Enrica Merenga i Alvisea Tagliapietre.¹⁸ Međutim, skulptorska dekoracija Torresinievih oltara u župnoj crkvi u Kalima, glavnog oltara u župnoj crkvi u Ždrelcu kao i oltara u Bolu pokazuje da je na svakom od njih radio drugi majstor ili

3. J. Contieri, anđeoska glavica, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač

J. Contieri, small angel head, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač

4. J. Contieri, anđeoska glavica, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač

J. Contieri, small angel head, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač

5. J. Contieri, anđeo uz kip svete Ane, glavni oltar, zborna crkva Uznesenja Marijinog, Rijeka, detalj

J. Contieri, angel next to the statue of St Anne, main altar in the Church of Mary's Assumption, Rijeka, detail

6. J. Contieri, anđeo, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač

J. Contieri, angel, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač

7. J. Contieri, anđeo, glavni oltar, zborna crkva Uznesenja Marijinog, Rijeka

J. Contieri, angel, main altar in the Church of Mary's Assumption, Rijeka

radionica.¹⁹ Stoga se čini da je, kao što je pretpostavio Radoslav Tomić, mala vjerojatnost da je sam altarist Torresini izrađivao skulpturalne ukrase, makar se u jednom zapisu spominje i kao kipar.²⁰ U bolskom ugovoru potpisanom u Milni na Braču stoji da će četiri anđeoske skulpture biti izrađene od lokalnog kamena iz Bobovišća. Moguće je da je Torresini pri povratku s Brača u Veneciju taj kamen otpremio u svoju venecijansku radionicu, dobivši ga prethodno po povoljnoj cijeni. U Veneciji ga je, za pretpostaviti je, predao na obradu kiparu s kojim je bio u dogovoru. To je, u ovom slučaju, bio padovanski kipar Jacopo Contieri.

Contieri je bolska djela gotovo sigurno napravio za vrijeme svoje aktivnosti u Veneciji. U tom je gradu dokumentirano boravio od 1716. do 1720. i od 1722. do 1731.,²¹ kada nastaje najveći broj njegovih djela s kojima skulptorski ukras bolskog oltara dijeli podudarne oblikovne značajke. Jednoobrazna tipologija velikih kamenih anđela nalazi izravne poveznice s istim Contierievim likovima na atici oltara svetog Franje Ksaverskog u crkvi svetog Jakova u Ljubljani, kao i anđelima na atici glavnog oltara u Mošćenicama.²² Bolskim su anđelima posebno bliski anđeli na trokatnoj atici glavnog oltara riječke zborne crkve, upravo po sumarnom načinu obrade kamena (sl. 8.). Contieri u svom opusu gotovo da i nije varirao više od dvaju osnovnih tipova anđela: prvi sa širom otvorenim očima i drugi sa spuštenim kapcima i specifično začesljanim uvojcima kose.²³ Dvije manje krilate glavice anđela slične su većini Contierievih dječjih fizionomija, poput

one Djeteta Isusa u rukama svetog Antuna Padovanskog ili glavi anđela-putta uz noge kipa svete Ane na glavnom oltaru zborne crkve u Rijeci (sl. 9.). One ukazuju na niz paralela u mnoštvu anđeoskih glavica i putta što ih je kipar izradio u suradnji s altaristom Antoniom Fioretom za oltar u kapeli svetog Križa u venecijanskoj crkvi San Michele in Isola.²⁴ Krajnje shematizirana krilata glava anđela ispod središnjeg dijela oltarnog zabata slična je istovjetnoj glavi Contierieva anđela na tjemenu niše za lučno zaključenu oltarnu palu u četvrtoj desnoj kapeli venecijanske crkve San Francesco di Paola.²⁵ Konačno, dva mala kamena anđela-putta na vrhu oltara bliska su onima postavljenima uz oltar Imena Isusova (Obrezanja) u dominikanskoj crkvi u Rovigu.²⁶

Contierievi anđeli u dominikanskoj crkvi u Bolu otkrivaju da je taj padovanski kipar bio vjeran sljedbenik Giovannia Bonazze (1654.–1736.), kako je istaknuo još Camillo Semenzato.²⁷ Contieri se na Giovannia Bonazzu počinje ugledati nakon njegove suradnje s Berninievim učenikom, Fillipom Parodiem (Genova, 1630.–1702.) krajem 17. stoljeća u Cappelli delle Reliquie u bazilici svetog Antuna u Padovi. Parodievo »berninijanstvo«, uz postojanje klasicizirajućih strujanja u mletačkoj skulpturi na prijelazu 17. u 18. stoljeće, nadvladalo je raniji kiparski stil Giovannia Bonazze u duhu ekspresivnog i naturalističkog kiparstva Giusta Le Courta (1627.–1679.). No, u skulpturama Jacopa Contieria izostaje Bonazzi svojstvena liričnost, vitalnost, gipkost i mekoća, usprkos glatko modeliranoj površini kamene ili mramorne

8. J. Contieri, anđeo, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač, detalj

J. Contieri, angel, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač, detail

9. J. Contieri, anđeli – putti, oltar svetog Nikole, dominikanska crkva Gospe od Milosti, Bol, otok Brač

J. Contieri, angels – putti, St Nicholas' altar at the Dominican church of Our Lady of Grace, Bol on the island of Brač

Neprikladni i predimenzionirani Rendićev ciborij u orijentalnom stilu, pod čijim se volumenom izgubila toskanska renesansna slika *Bogorodice s Djetetom*, potpuno je poremetio jednostavni prostor malenog svetišta, a kipove gurnuo u drugi plan.³⁰ Oni su, čini se, izvorno bili polikromirani, a kasnije premazani bijelom uljanom bojom, vjerojatno kako bi se doimali mramornima ili pak da se uklope u kromatiku novog oltara. Premda gusti premazi boje, napose na njihovim licima, sprečavaju precizniju analizu, jasno je vidljivo da su oba djela nastala u tradiciji mletačkog kiparstva. Po načinu građenja skulpture, tipologiji lica i sumarnoj obradi kamena može ih

materije. Bolski kipovi zaostaju za Contierievim kvarnerskim djelima te se mogu smatrati korektnim i tipičnim ostvarenjima unutar njegova opusa, gdje treba pomišljati i na udio njegove radionice. Tek kad se djela ovog padovanskog kipara na Torresinievu oltaru svetog Nikole usporede s mramornim *puttima* na nasuprotnom oltaru Gospe od Ružarija, koje je Giovanni Bonazzi atribuirao Radoslav Tomić,²⁸ uočava se nedvojbeno razlika u kvaliteti između uzora i sljedbenika.

Dalmatinskom katalogu djela Jacopa Contieria trebalo bi pridružiti još dva kamena kipa. Riječ je o skulpturama svetog Petra i svetog Ivana Evanđelista na glavnom oltaru crkve svetog Petra u Dolu na otoku Hvaru (sl. 10.).

Manja crkva smještena je u zapadnom predjelu sela, zvanom Sveta Marija. Kipovi su najvjerojatnije bili preneseni sa starog na novi oltar što ga je oko 1904. izradio kipar Ivan Rendić.²⁹

se povezati upravo s Jacopom Contieriem. Lik svetog Ivana Evanđelista zapravo je *settecentistička* varijanta često citiranog kipa istoimenoga sveca, što ga je 1676. izveo Giusto Le Court za oltar svetog Ružarija u crkvi Santa Maria delle Vergini u Veneciji.³¹ Za razliku od monumentalne Le Courtove skulpture, Contieriev je sveti Ivan, tipično za padovanskog kipara, zbijenijeg volumena, čvršće impostacije te sumarnije i plice obrade površine. Njemu je sličan manji mramorni kip istoga sveca, što ga je Contieri, zajedno s kipičem svetog Marka, izradio 1726. za tabernakul u venecijanskoj crkvi San Giacomo della Giudecca.³² Po robusnijem tijelu dolskim je kipovima blizak kip svetog Josipa na Marijinu oltaru u župnoj crkvi u Moravču u Sloveniji, kao i skulpture svetog Joakima i svete Ane na oltaru Marijina Uznesenja u crkvi svetog Jakova u Ljubljani.³³ Naglasak na krupnim glavama s velikim raširenim očima i nekolicinom gustih, prema natrag

10. J. Contieri, *Sv. Petar i Sv. Ivan Evangelist*, glavni oltar, crkva svetog Petra, Dol na otoku Hvaru

J. Contieri, St Peter and St John the Evangelist, main altar in St Peter's Church at Dol on the island of Hvar

začešljanih uvojaka kose, posebice u licu svetog Ivana, nalazi niz paralela s već spomenutim kipovima anđela na atikama u Ljubljani, Rijeci i Mošćenicama (sl. 11., 12., 13.). U tom su kontekstu dolski Contierievi kipovi značajni jer u hvarsku otočku sredinu unose nova umjetnička kretanja iz daleke prijestolnice na lagunama.

Premda je ponešto ranija od bolskog oltara, ovom nizu radova pribrajamo i dio kiparske dekoracije glavnog oltara u župnoj crkvi svetog Ivana Krstitelja u Kaštel Starom, koji kvalitetom i opsegom kiparske dekoracije zaostaje za ostalim ovdje iznesenim primjerima (sl. 14.). Župna je crkva sagrađena 1714. godine, kako to stoji na kamenoj ploči uzidanoj iznad glavnog portala na pročelju. Podignuta je zalaganjem i novcem mještana u vrijeme župnika Vicka Sinanovića i crkvinara Jurja Ivasovića, Vicka Biluša i Nikole Biliškova.³⁴ Crkvu je, kao i njen glavni oltar, 11. srpnja 1723. posvetio trogirski biskup Antun Kačić (1722.–1730.).³⁵ Monumentalni glavni slavolučni oltar postavljen je na tri stepenice od crvenog mramora. Stipes oltara sastavljen je od raznobojnih mramornih inkrustacija uz čije su bočne rubove postavljene krilate anđeoske glave (sl. 15.). Četiri korintska stupa od ljubičastog prošaranog mramora flankiraju oltarnu palu. Na lučni završetak okvira oltarne slike postavljena je krilata glava anđela. Atika se sastoji od raskinutog zabata s naglašenim središnjim dijelom na kojemu su dva kamena *putta* što pridržavaju kalež. Na raskinutim stranicama zabata postavljene su dvije skulpture anđela adoranata kojima nedostaju krila. Na oltarnoj menzi ispred slike smješten je veliki mramorni tabernakul natkriven kupolicom s mramornim kipićem Uskrslog Krista (sl. 16.). Arhitektura i vještina izrade glavnog oltara kao i veći dio njegove kiparske dekoracije upućuju na njegovo mletačko porijeklo. Donji dio oltara sa stipesom i postamentima stupova po koncepciji priziva duh *seicenta*. U tom smislu vrijedi upozoriti na sličnost kaštelanskog oltara s donjim dijelovima oltara svetog Josipa iz 1692. i oltara Sakramenta iz 1694., oba u hvarskoj katedrali, a riječ je o djelima mletačkih arhitekata i altaraista Alessandra i Paola Tremignona.³⁶ Gornji dio oltara, posebice specifično raskinuta atika, blizak je oblikovnom jeziku arhitekta i altaraista Domenica Rossia i njegova portala za venecijansku crkvu San Stae iz 1709.³⁷ Kiparski ukras oltara, odnosno dvije kamene krilate anđeoske glave s girlandama cvijeća i voća te anđeosku

11. J. Contieri, *Sv. Petar*, glavni oltar, crkva svetog Petra, Dol na otoku Hvaru; *Sv. Šimun*, glavni oltar, Zborna crkva Uznesenja Marijinog, Rijeka, detalji

J. Contieri, St Peter, main altar in St Peter's Church at Dol on the island of Hvar; St Simon, main altar in the Church of Mary's Assumption, Rijeka, details

12. J. Contieri, *Sv. Ivan Evandelist*, glavni oltar, crkva svetog Petra, Dol na otoku Hvaru; anđeo, oltar sv. Franje Ksaverskog, crkva svetog Jakova, Ljubljana, detalji

J. Contieri, St John the Evangelist, main altar in St Peter's Church at Dol on the island of Hvar; angel, altar of St Francis of Xavier, St James' Church in Ljubljana, details

13. J. Contieri, *Sv. Ivan Evandelist*, glavni oltar, crkva svetog Petra, Dol na otoku Hvaru; anđeo, oltar svetog Franje Ksaverskog, crkva svetog Jakova, Ljubljana, detalji

J. Contieri, St John the Evangelist, main altar in St Peter's Church at Dol on the island of Hvar; angel, altar of St Francis of Xavier, St James' Church in Ljubljana, details

14. Glavni oltar, crkva svetog Ivana Krstitelja, Kaštel Stari
Main altar in the Church of St John the Baptist at Kaštel Stari

15. J. Contieri, Anđeoska glavica, glavni oltar, crkva svetog Ivana Krstitelja, Kaštel Stari
J. Contieri, small angel head, main altar in the Church of St John the Baptist at Kaštel Stari

glavu iznad lučne oltarne pale moguće je, međutim, uvrstiti u katalog skulptura Jacopa Contieria i njegove radionice.³⁸ Te anđeoske glave izravne paralele nalaze u nizu sličnih na stipesima oltara u Mošćenicama, koje je kipar izveo između 1720. i 1725. godine te u onima na stipesu oltara Gospe od Sedam Žalosti u hvarskoj katedrali izrađenim između 1725. i 1727. Kako je naš kipar prilično ujednačeno klesao dječje fizionomije anđela i *putta*, kaštelanske se anđeoske glave također mogu usporediti i s glavom anđela do nogu kipa svete Ane na glavnom oltaru crkve Marijina Uznesenja u Rijeci. Contieriu se također može pripisati i minijaturna dekoracija na marmornom tabernakulu kaštelanskog oltara. Mala glavica anđela iznad luka vrata svetohraništa i skulptura Uskrslog Krista zaobljenije su i mekše klesane. Ta mekoća i jednostavnost, ali i tipologija lica kao i struktura nabora odjeće Uskrslog Krista, bliske su figurama manjeg formata koje je naš kipar izvodio krajem drugog i početkom trećeg desetljeća 18. stoljeća. U prvom redu to se odnosi na figure Vjere i Nade te Uskrslog Krista na tabernakulu oltara Sakramenta u katedrali u Rovigu, nastalim oko 1718., kao i na sličan kipić Otkupitelja naatici oltara u Mošćenicama iz 1720.–1725.³⁹

Konačno, ruku Jacopa Contieria moguće je vidjeti i u malenom kipiću svetog Sebastijana što se nalazi postavljen u središtu stipesa prvog desnog oltara u crkvi svetog Frane na splitskoj rivi (sl. 17.). Donji je dio oltara, odnosno stipes, stariji, te je najvjerojatnije nastao sredinom prve polovice 18. stoljeća, dok je retabl sa slikom svetog Josipa nastao nakon velikih radova na crkvi i samostanu krajem 19. stoljeća.⁴⁰ Spretno komponiran lik mladog sveca izvedbom podsjeća na većinu ovdje spomenutih Contierievih djela manjeg formata. Izrazita je sličnost Sebastijanova lica s licima dvoje anđela na tabernakulu oltara svetog Franje Ksaverskog u župnoj crkvi svetog Jakova u Ljubljani nastalim 1721.⁴¹

Ovdje predložena djela Jacopa Contieria proširuju kiparev opus, premda svojom kvalitetom zaostaju za majstorovim skulpturama u Rijeci i Mošćenicama. Ipak, njegova prisutnost u Dalmaciji, makar i u skromnijim i manje zahtjevnim radovima, gdje je razložno tražiti i udio majstorove radionice, upotpunjuje sliku kiparske baštine priobalja 18. stoljeća, sliku koja još uvijek nije poprimila svoje definitivne obrise.

16. J. Contieri, *Uskrsli Krist*, glavni oltar, crkva svetog Ivana Krstitelja, Kaštel Stari

J. Contieri, *Christ Resurrected*, main altar in the Church of St John the Baptist at Kaštel Stari

17. J. Contieri, *Sveti Sebastijan*, prvi oltar desno, crkva svetog Frane na Rivi, Split

J. Contieri, *St Sebastian*, first altar on the right, Church of Saint Francis, Split

Bilješke

- 1
RADMILA MATEJČIĆ, Jacopo Contiero barokni padovanski kipar u Rijeci i Mošćenicama, u: *Dometi*, 8 (1977.), 102–107; ISTA, Jacopo Contiero a Fiume e a Moschiena, u: *La Battana*, XVI, 53 (dicembre), (1979.), 5–23; ISTA, *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, u: ANĐELA HORVAT – RADMILA MATEJČIĆ – KRUNO PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 500–502. Glede datacije riječkih kipova usporedi: MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Lubiana e Fiume*, u: *Saggi e memorie di storia dell' arte*, 30 (2006.), 269–272.
- 2
BLAŽ RESMAN, *Barok v kamnu*, Ljubljana, 1995., 64. Treba istaknuti da je na potpisane kipove u Mošćenicama prva skrenula pažnju MELITA STELE, *Ljubljansko baročno kiparstvo v kamnu*, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 4 (1957.), 45–46.
- 3
DAMIR TULIĆ, Prilozi za Jacopa Contierija i Giuseppea Bernardija, u: *Acta Historiae Artis Slovenica*, 13 (2008.), 85–86.
- 4
DAMIR TULIĆ (bilj. 3.), 86–88.
- 5
DAVOR DOMANČIĆ, Barokni oltar Pietra Costè u hvarskoj katedrali, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 20 (1975.), 157–164. Autor donosi i prijepis ugovora o gradnji oltara.
- 6
PAOLO GOI, Aggiunte alla scultura veneziana dei secc. XVII–XVIII, izlaganje na skupu: »Venetian Heritage on the Shores of the Adriatic Sea: Artistic Exchange between the Terraferma, Istria and Dalmatia in the Seventeenth and Eighteenth centuries«, Izola, 9–11 October 2009.
- 7
PAOLO GOI (bilj. 6.).
- 8
PIERO PAZZI, *La Chiesa di san Giovanni Evangelista a Venezia*, Venezia, 1985., 26, 27.
- 9
PIERO PAZZI (bilj. 30.), 27. Zahvaljujući istraživanjima Annalaura Bond konačno je utvrđen datum smrti ovog značajnog kipara djelatnog u Veneciji od 1575. godine. U *Registro dei Morti* venecijanske župe Santa Maria Formosa stoji da je smrt nastupila 23. rujna 1630. kada je kipar imao oko 80 godina. Iz toga proizlazi da je rođen u Feltreu oko 1550. Usporedi: ANNALaura BOND, Francesco Terilli: alcune sculture e documenti inediti, u: *El Campanón*, 23 Nuove Serie (god. XLII, giugno 2009.), 53–60.
- 10
MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultori veneti nel Settecento a Lubiana*, u: CATERINA FURLAN – GIUSEPPE PAVANELLO (ur.), *Arte, storia, cultura e musica in Friuli nell' età del Tiepolo*, atti del con-

vegno internazionale di studi (Udine, 19.–20. dicembre 1996.), Udine, 1998., 108–109.

11

CAMILLO SEMENZATO, *La scultura veneta del Seicento e del Settecento*, Venezia, 1966., 119.

12

FRAN GRASSI, Jedna živa bratovština (Prilog poznavanju bratovštine sv. Nikole u Bolu), u: *Spomenica u povodu 500. obljetnice osnutka dominikanskog smostana u Bolu 1475.–1975.*, Bol–Zagreb, 1976., 320–321, bilješka 30. Autor donosi prijepis ugovora o podizanju oltara. O venecijanskom arhitektu Torresiniu vidjeti: FEDERICO MONTECUCCOLI DEGLI ERRI, *Committenze artistiche di una famiglia patrizia emergente: i Giovanelli e la Villa di Novanta Padovana*, u: *Atti dell' Istituto Veneto Scienze, Lettere ed Arti*, CLV, fasciolo III, Venezia, 1993., 691–752; BOJAN GOJA, Oltar Giuseppa Boare u Kukljici na otoku Ugljanu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 237.

13

IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ – LOVORKA ČORALIĆ, Prilog poznavanju dvaju oltara u bolskoj dominikanskoj samostanskoj crkvi, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 28 (2004.), 146–161. Oltar bratovštine svetog Nikole izvorno se nalazio smješten na južni zid crkve između pjevališta i bočnog ulaza u crkvu iz klaustura. S tog je mjesta prenijet u nasuprotnu, sjevernu lađu crkve 1802. godine. Te je radove zajedno s pomoćnicima izveo Giovanni Battista Caron iz Bassana. Na njegovu izvornom mjestu tada je podignut novi mramorni oltar bratovštine Gospe od Ružarija, prethodno kupljen u Veneciji.

14

FRAN GRASSI (bilj. 12.), 321. »Le tre teste di cherubini, colomba, e piedestallo del S. Nicolò doueranno esser di marmo bianco fino di Carrara... Li quattro angeli doueranno esser di pietra di Bobovischia caua Petizalo che doueranno esser lustrati, e la croce douerà esser di legno dorata.«

15

RADOSLAV TOMIĆ, Novi doprinosi o oltarima i skulpturi 18. stoljeća u Dalmaciji, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 38 (1999.–2000.), 282–287; ISTI, Kiparstvo II (od XIV do XX stoljeća), edicija: *Umjetnička baština zadarske nadbiskupije*, Zadar, 2008., 27–29, 144–147, kat. 39.

16

ILARIA MARIANI, Per il catalogo di Giacomo Contiero e Antonio Gai: novità e precisazioni, u: *Arte Veneta*, 64 (2007.), 207–215.

17

ILARIA MARIANI (bilj. 16.), 210. »... quali cose tutte dovranno dal suddetto signor Iseppo esser fatte con tutta la diligenza dell' arte; come anco alla conditione e varietà delle machie, a fine riesca l' altare di quella perfettione che si desidera, e come è stato a bocca di scorso«.

18

RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 15.), 2008., 144–147, kat. 39.

19

Na Torresinievu glavnom oltaru u župnoj crkvi u Ždrelcu na otoku Pašmanu možda bi se moglo pomišljati na opetovanu suradnju altarista s Jacopom Contieriem, bar kad je riječ o dijelu oltarne skulpture. Naime, dvije anđeoske glave postavljene na vrhu središnjeg dijela zabata, kao i krilata anđeoska glava na kvadratnom okviru oltarne pale, pokazuju bliskosti s radovima našega kipara.

20

RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 15.), 2008., 144–147, kat. 39.

21

Pregled djelatnosti našega kipara s prethodnom literaturom vidjeti u: MATEJ KLEMENČIĆ, Jacopo Contieri, u: ANDREA BACCHI

(ur.), *La scultura a Venezia dal Sansovino a Canova*, Milano, 2000., 725–726. Novi dokumenti potvrđuju djelatnost kipara 1731. u Veneciji kao i najvjerojatniji ponovni odlazak u Ljubljano. Usporedi: ILARIA MARIANI (bilj. 16.), 207–214.

22

BLAŽ RESMAN (bilj. 2.), 64.

23

DAMIR TULIĆ (bilj. 3.), 84–85.

24

MATEJ KLEMENČIĆ (bilj. 21.), 725–726.

25

DAMIR TULIĆ (bilj. 3.), 87–88.

26

ILARIA MARIANI (bilj. 16.), 208–214.

27

CAMILLO SEMENZATO (bilj. 11.), 56.

28

RADOSLAV TOMIĆ, Novi prilozi mramornoj skulpturi 18. stoljeća, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001.), 189–193.

29

DUŠKO KEČKEMET, Ivan Rendić život i djelo, Supetar, 1969., 516, kat. 842. Oltar je naručio tadašnji dolski župnik Juraj Carić, no nije bio zadovoljan Rendićevom izvedbom.

30

KRUNO PRIJATELJ, Toskanska renesansna Madona u Dolu na Hvaru, u: *Studije o umjetninama u Dalmaciji*, III, Zagreb, 1975., 5–10. Autor sliku pripisuje toskanskom slikaru iz druge polovice 15. stoljeća nazvanom »Maestro di Stratonice«.

31

ANDREA BACCHI, Giusto Le Court, u: ANDREA BACCHI (ur.), *La scultura a Venezia dal Sansovino a Canova*, Milano, 2000., 742–743. Crkva je porušena u 19. stoljeću, a kip svetog Ivana Evangelista zajedno s Le Courtovim kipom svetog Ivana Krstitelja s istog oltara postavljen je na ogradu vrta Seminario patriarcale u Veneciji. Istim kipom inspirirao se i mletački kipar Paolo Callalo te ga je ponovio u nekoliko varijanti. Usporedi: VLADIMIR MARKOVIĆ, *La scultura a Zagabria prima di Francesco Robba*, u: JANEZ HÖFLER (ur.), *Francesco Robba and the Venetian Sculpture of the Eighteenth Century*, Papers from an International Symposium, Ljubljana, 16th–18th October 1998., Ljubljana, 2000., 191–196; DAMIR TULIĆ, Aggiunte al catalogo di Paolo Callalo in Croazia e a Castelfranco Veneto, u: *Arte Documento*, 24 (2008.), 157, bilješka 12.

32

Treba istaknuti da se u slučaju svetog Ivana na tabernakulu iz San Giacomo della Giudecca radi o skulpturi manjih dimenzija postavljenoj u nišu na samom svetohraništu. Stoga je elongiranost lika izraženija, kao što je to slučaj i s kiparevim anđelima postavljenim 1721. u niše na tabernakulu oltara svetog Franje Ksaverskog u crkvi svetog Jakova u Ljubljani. Usporedi MATEJ KLEMENČIĆ (bilj. 21.), 725.

33

BLAŽ RESMAN (bilj. 2.), 63–72.

34

Natpis na latinskom jeziku donosi don Frane Ivasović, u: FRANE IVASOVIĆ, Kaštel Stari, crtice iz njegove povijesti i života, Kaštela, 2001., 49. Za pojam »crkvinar« vidjeti: Jeronim ŠETKA, Hrvatska kršćanska terminologija, Split, 1976., 55.

35

FRANE IVASOVIĆ (bilj. 34.), 54.

36

RADOSLAV TOMIĆ, Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji, Zagreb, 1995., 47.

37

LOREDANA OLIVATO, Architecture in Eighteenth-Century Venice, u: GIANDOMENICO ROMANELLI (ur.), Venice, Art and Architecture, 2005., 621.

38

Kamene skulpture anđela na segmentima razlomljenog zabata kao i dva središnja *putta* što pridržavaju kalež pokazuju nižu kvalitetu i slabijeg majstora te ih ne bi trebalo povezivati s našim kiparom. Možda su na atiku oltara postavljene kasnije u trenutku podizanja ostalih oltara u crkvi, s kojima pokazuju određene srodnosti.

39

Skulpture Vjere i Nade s tabernakula iz katedrale u Rovigu tradicionalno su pripisivane kiparu Antoniu Corradiniu, usporedi: BRUNO COGO, Antonio Corradini scultore veneziano 1688.–1752., Este, 178–180. Ove je skulpture u katalog Jacopa Contieria uvrstio Matej Klemenčić, usporedi: MATEJ KLEMENČIČ (bilj. 10.) 108–109.

40

O temeljitoj pregradnji crkve i samostana vidjeti: STANKO PLOVIĆ, Rekonstrukcija samostanskog kompleksa svetog Frane u Splitu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, u: *Kulturna baština*, XI/16 (1985.), 61–75.

41

MATEJ KLEMENČIČ (bilj. 21.), 725.

Summary

Damir Tulić

New Sculptures by Jacopo Contieri Identified in Dalmatia

Jacopo Contieri, a sculptor from Padua (b. 1676 in Padua, d. on 17 October, 1759 in Udine), produced the marble sculptures of St Simon the Apostle, St Anne, St Margaret, and St Anthony of Padua in Rijeka during the period between 1720 and 1725. He is also the author of seven angel figures on the three-storied attic of the main altar in the Church of Mary's Assumption, which is dated to the same period as the sculptural decoration of the main altar in St Andrew's Church at Mošćenice. There Contieri produced the marble statues of St Ignatius of Loyola and St Francis of Xavier, as well as the angels in the altar's attic. His authorship has recently been asserted for the two winged angel heads on the altar base of the Mošćenice altar, as well as the altar base with a shell relief and two winged angel heads with flower garlands on the altar of Our Lady of Seven Sorrows in the cathedral of St Stephen the Pope in the town of Hvar, dated to the late third decade of the eighteenth century. The altar base from the Hvar cathedral was the first acknowledged work of Jacopo Contieri in Dalmatia. However, it has been established with the help of stylistic analysis that he is also the author of a small stone statue of San Giovanni Evangelista in Venice, which the scholarly literature still lists among the works of sculptor Francesco Terilli. This study is dedicated primarily to the sculptural decoration of St Nicholas' altar at the Dominican church in Bol on the island of Brač. It was made by the Venetian architect Marco Torresini according to the contract signed in 1723 at Milna on the same island. According to the custom, the altar maker commissioned a sculptor, in this case Jacopo Contieri, who made for him three winged angel heads of marble, as well as two larger stone angels with gable segments and two smaller angels – *putti* – for the central part of the gable. It is probable that

Jacopo Contieri also made the two stone statues of St Peter and St John the Evangelist for the main altar of St Peter's Church in Dol on the island of Hvar, which were most likely transferred from the old altar to the new, central one, made by Ivan Rendić around 1904. Sculptures from Bol and Dol that are here attributed to Jacopo Contieri have numerous stylistic analogies in his artworks from the third decade of the eighteenth century, preserved at Venice, Ljubljana, and the gulf of Quarnero; the modest decoration of the main altar in the parish church of St John the Baptist at Kaštel Stari can be attributed to him as well. The altar was consecrated in 1723 and the contribution of our sculptor can be recognized in two winged angel heads on the altar base, the angel head in the crown of the arched frame of the altarpiece, as well as the statuette of Christ Resurrected and a small angel head above the tabernacle door. Eventually, his handwriting can be recognized in the small statue of St Sebastian placed in the centre of the base of the first altar to the right in St Francis' Church *at the Seafront* in Split. The artworks that have been attributed here to Jacopo Contieri enlarge the sculptor's known opus, even though their quality lags behind that of his sculptures in Rijeka and Mošćenice. Nevertheless, his presence in Dalmatia, if only in the form of modest and less demanding sculptural pieces, in which one should also presume the participation of his workshop, completes the picture of the 18th century sculptural legacy at the Croatian littoral, which has not yet been adequately outlined.

Keywords: sculpture, 18th century, marble and stone, Jacopo Contieri, Venice, San Giovanni Evangelista, Bol on Brač, Dol on Hvar, Kaštel Stari, Split